

Belediye Hizmetlerinde Gönüllü Katılım: Konya Örneği

Belgin Uçar Kocaoglu¹, Ezgi Seçkiner Bingöl²

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Konya

² Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Ankara

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, Konya’da vatandaşların belediye hizmetlerine gönüllü katılımına ilişkin çalışmaların kapsamını araştırmak, bu çerçevede belediye hizmetlerine gönüllü katılımın belediyeler açısından ne tür avantajlar ve dezavantajlar ortaya çıkaracağını tespit etmek ve belediyelerin gönüllü katılım uygulamalarını artıracak bazı öneriler sunmaktır. Nüfus artışı, kente göçün artışı gibi birçok sosyal, ekonomik ve siyasal sorunlar yerel yönetimlere olan ihtiyacı artırmıştır. Yerel yönetimlerin görev alanlarında meydana gelen artışla doğru orantılı olarak yerel yönetimlerin ve özellikle belediyelerin bu görev ve sorumlulukları karşılayabilecek yeterli gelirlerinin var olup olmadığı ise geçmişten günümüze ülkemizde hep tartışılan konular arasında yer almıştır. Ülkemizde özellikle 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyelerinin sınırlarının il sınırı olarak belirlenmesi de büyükşehirlerin hizmet sunumunda önemli mali sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır. Bu noktada belediye hizmetlerine gönüllü katılım konusu daha çok gündeme gelen bir konu olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır.

Çalışmanın kapsamını Konya’da yer alan Karatay, Selçuk ve Meram olmak üzere 3 merkez ilçe ve Konya Büyükşehir Belediyesi oluşturmaktadır. İlgili belediyelerde daire başkanı ve birim müdürleri ile mülakatlar gerçekleştirilerek öncelikle belediye hizmetlerinde hangi alanlarda gönüllü katılım uygulamasına yer verildiği belirlenmiş daha sonra gönüllü katılım uygulamasının belediyeler açısından ne tür avantajlar ve dezavantajlar ortaya çıkardığı tespit edilmiş, son olarak; ilgili belediyelere gönüllü katılımın artırılması için çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Belediyeler, Gönüllü Katılım, Gönüllülük, Konya Büyükşehir Belediyesi, Meram Belediyesi, Selçuk Belediyesi, Karatay Belediyesi.

Voluntary Participation in Municipal Services: Case of Konya

Abstract

The main aim of this study is to investigate the scope of researches on citizens’ voluntary participation to municipal services in the city of Konya, in this context; to understand for municipalities the advantages and disadvantages of voluntary participation and to make suggestions about how to increase voluntary participation to local services. There has been several social and economic dynamics such as population increase which increase the need of local governments. Throughout this, it has been questioned whether local governments have enough financial resources to afford these ascending needs, duties and responsibilities. In Turkey, The Law Number 6360 has expanded the borders of Metropolitan Municipalities towards the province borders. This brought some financial problems for metropolitan municipalities while providing services. At this point, voluntary participation to municipal services has become an important issue and has come to the agenda as a new service approach.

The scope of this study covers 3 province municipality; Karatay, Selçuk and Meram which locate in Konya; and 1 metropolitan municipality; Konya Metropolitan Municipality. Relevant personnel in these municipalities have been interviewed. Firstly, areas for voluntary participation applications are determined in municipal services, then it was determined that what kind of advantages and disadvantages of the voluntary participation practices bring for the subject municipal administrations. Finally various proposals submitted to the subject municipalities to increase voluntary participation.

Key words: Municipalities, Voluntary Participation, Voluntarism, Konya Metropolitan Municipality, Karatay Municipality, Selçuk Municipality, Meram Municipality

1. Giriş

Yerel yönetimlerin, birtakım hizmetleri gönüllü inisiyatiflerden yardım alarak gerçekleştirmesi, yönetim biriminin sivil toplumla etkileşimi, demokratik katılımı artırması ve demokratik yönetişimin gerçekleşmesi bakımından olumlu katkı olarak görülebilir. Bu bağlamda yerel birimlerin, bulunduğu bölgede gönüllü insan potansiyelini araştırması ve bu potansiyeli; kendi sosyal sermaye ve kaynakları arasında görecelik etkinleştirmeye çalışması, yerel birimin hizmet sunma etkinliğini artıracak bir faktör olarak değerlendirilebilir. Nitekim; batıda birçok ülkede yerel hizmetlerin sunumunda gönüllü birliklerin

önemli rol oynadığı bilinmektedir. Örneğin İspanya’da; Gönüllülük esasına göre kurulan birlikler, kendi yetki alanı içinde olan ortak bir hizmetin ya da bayındırlık işinin görülmesi amacıyla ekonomik gerekçelerle bir araya gelmiş birliklerdir (Ökmen ve Parlak, 2008: 81). Gönüllü çalışan oranının en yüksek olduğu ülke olan Amerika Birleşik Devletleri’nde de gönüllülük ekonomide önemli bir paya sahip olmakta ve özel gönüllü kuruluşlar yerel kamu hizmetlerinin yürütülmesinde ekili olmaktadır. İngiltere’de en çok bilinen 13 resmi gönüllü kuruluş ve 20’den fazla tanınan yaygın hayırsever kuruluş bulunmaktadır. Bunlar; gençler, öğrenciler, çocuklar, araştırmacılar, çevre gibi konular için ve gönüllülüğün ülke çapında yayılması ve

gelişmesi için faaliyetlerde bulunmaktadır (www.thebigproject.co.uk)¹. İngiltere’de 2011’de 723.000 insan gönüllü sektörde istihdam edilmiştir. Gönüllü sektörün %39’u sosyal hizmetlerde, %32’si gezici sağlık hizmetlerinde, %15’i evde bakım hizmetlerinde istihdam edilmiştir (www.3rdsectorworkforce.org). Almanya’da kırsal alanda itfaiye hizmetlerinin önemli bir bölümü gönüllü birlikler tarafından gerçekleştirilmektedir. Fransa’da ise itfaiyecilerin %80’i gönüllü itfaiyecidir ve kendi meslekleri ile itfaiyeciliği bir arada götürmektedir (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2014).

Türkiye’de gönüllülük faaliyetlerinin geçmişi Osmanlı’ya kadar dayanmaktadır. Aslan’a göre (2010: 267), Osmanlı’da sivil toplum olgusu özel mülkiyete ve serbest piyasaya dayalı bir ekonomik alanın varlığından ziyade, devlet dışı gönüllü kuruluşlardan oluşmaktadır. Osmanlı’da vakıflar, loncalar, tarikatlar ve dini cemaatler devlet dışı gönüllü kuruluşlar olarak sayılabilir. Cumhuriyet Dönemi’nde ise gönüllü kuruluşların ortaya çıkması çok partili dönemle birlikte 1950’lerden itibaren başlamıştır (Zaim: 2007). Bu dönemde, “İlmi Yayma”, “Türk Talebeler Birliği”, “Aydınlar Ocağı” gibi gönüllü sivil toplum kuruluşları oluşmuştur. 1991’de Türkiye Gönüllü Teşekkülleri istişare toplantısı yapılmış ve 1994’te Türkiye Gönüllü Teşekkülleri Vakfı kurulmuştur (Zaim: 2007). Muhafazakâr ve sağ siyasette olan derneklerin kurduğu bu vakıf günümüzde varlığını sürdürmektedir. Türkiye’de gönüllülük faaliyetlerinin 1990’lardan sonra hız kazandığı söylenebilir. Bu süreci başlatan önemli olaylardan biri 1999 İstanbul Depremi’nde AKUT ve benzeri gönüllü kuruluşların gerçekleştirdikleri gönüllü faaliyetlerin sosyal medyada duyulmasıdır (İpek, 2011: 17). Öte yandan 1990’lardan itibaren yönetim paradigmasında etkin olan yönetim yaklaşımlarının gönüllülük faaliyetlerinin önemini artırdığı söylenebilir. 1990’larda kamu yönetiminde “yönetişim” yaklaşımının öne çıkması; devletin düzenleyici görevini artırmıştır. Yönetişimle birlikte özel sektör ve üçüncü sektörün yönetime katılımının önemi vurgulanmıştır. İyi yönetim ve yerel yönetim yaklaşımları, hizmetlerin daha etkin, daha hızlı sunumunu sağlamak ve halkın yönetime karılmasını güçlendirmek amacı ile sivil toplum kuruluşlarının yerel hizmetlere aktif katılımını öngörmüştür (Ökmen ve Parlak, 2008: 65). Bu süreçten itibaren gönüllü kuruluşların özellikle afet yönetimi, çevre koruma, kadın çalışmaları, turizm, yerel hizmetlerin sunulması gibi konularda etkinlikleri artmıştır. Türkiye’de toplam sivil toplum kuruluşu sayısı, vakıf ve derneklerin toplamı, Nisan 2013 itibariyle 100,000 olarak belirtilmiştir. Toplumun yaklaşık yüzde 12’si sivil girişimlere katılmaktadır (Betil,

2013: 16). Bunların 87.000’i gönüllü ve faal olarak çalışmaktadır. ABD’de aktif gönüllü kuruluş sayısı 1.514.000, Almanya’da 604.000, Fransa’da 800.000 olarak belirtilmiştir (Yeğen ve Diğerleri, 2010: 33).

Türkiye’de gönüllü kuruluşların sivil toplum alanında varlığını sürdürmesinin yanında yerel yönetimlerde ve yerel hizmetlerin sunumunda rollerinin ve önemlerinin arttığı görülmektedir. Yerel hizmetlerin giderek öneminin artması günümüzde yerel yönetimlerde demokrasi ve katılım konularını gündeme getirmiştir. Görmez’e göre (1997: 54), yerel yönetimlerin siyasal açıdan önemi ve onları demokratik toplum oluşumunda vazgeçilmez kılan, yerel yönetimlerin katılımı artırıcı etkileridir. Yerel yönetimlerde ve özellikle belediyelerde yönetime katılımın geniş bir anlamı olarak değerlendirilen gönüllü katılımın, demokratikleşmeye olumlu katkısının yanında, hizmet maliyetlerini düşürmesi, hemşehrilik ve kentlilik bilincini artırması gibi yönleri de öngörülmektedir (Palabıyık: 2011). Literatürde yerel hizmetlere katılımı ilgili birçok çalışma mevcutken (Zeren ve Özmen: 2010, Pektaş ve Akın: 2010, Önder: 2013, Görücü: 2010, Çukurçayır ve Gökçe: 2002), gönüllü katılım ile ilgili çalışmalar sınırlıdır. Yerel hizmetlere gönüllü katılımın incelenmesi kuşkusuz mevcut durum ve yapılması gerekenlerle ilgili önemli veriler sunabilir.

Türkiye’de yerel yönetimlerde gönüllü katılım konusu en önemli yerel yönetim birimi olarak sayılabileceğimiz belediyelerde bazı kanun ve yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Bunlar arasında en önemlileri 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 2005 yılında yürürlüğe giren ‘İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği’ sayılabilir. Bu çerçevede belediyelerin özellikle 2005 yılından itibaren yasal olarak gönüllü çalışan kavramı ile tanıştıkları söylenebilir. Bu yönetmeliğin yayımlanmasını izleyen dönemden itibaren Türkiye’de kimi belediyelerde gönüllü katılım çalışmalarının başladığı görülmektedir. Örneğin; Kocaeli Belediyesi’nde “Kent Gönüllüsü Projesi” kapsamında yerel yönetim hizmetlerine katılmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin yerel hizmetlere katılımı artırılmaya çalışılmaktadır (Şengül ve Çetinkaya: 2013). Kırklareli Belediyesi’nde “gönüllü zabıtalık” uygulaması ile zabıta mesleğinde gönüllüler yaratarak Belediye ve yerel yönetim hizmetlerinde halkın katkısı sağlanmaya çalışılmaktadır (Kırklareli Belediyesi Gönüllü Zabıta Yönergesi, md.1). Benzer şekilde Kadıköy Belediyesi, “Kadıköy Gönüllüleri” isimli bir grupla Kadıköy’ü güzelleştirme ve kentlilik bilincini artırma faaliyetleri yürütmektedir (http://www.gazetekadikoy.com.tr/koseyazisidetay.aspx?kose YazisiID=623).Fatih Belediyesi “Gönüllü Turizm Elçileri” projesi ile genç gönüllülerle bölgedeki turizm faaliyetlerini harekete geçiren bir gönüllülük projesi yürütmektedir (http://www.haberler.com/fatih-in-gonullu-turizm-elcileri-yeniden-is-7373582-haber/). Ankara’da Keçiören Belediyesi’nin desteği ile 2009 senesinde kurulan bir “Gönüllü Akademisi” bulunmakta, burada gönüllü olarak çalışmak isteyen genç, yaşlı, çocuk her kesimden insanın katılımıyla, eğitmenlerle gönüllülük ve toplumsal farkındalık oluşturma faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (http://www.gonulluakademisi.com/hakkimizda.php).

12.11.2012 tarihli 6360 Sayılı ‘On dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’ ile ise ülkemizde gönüllü katılıma olan ihtiyacın

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: www.volunteering.org.uk Gönüllü kuruluşlar: Gençler için gönüllülük firstaları; Reach-Online.org.uk REACH, Tecrübeli yöneticiler ve profesyoneller için gönüllülük; Volunteering England; StudentVol.org.uk, Gönüllü öğrenciler ulusal ağı; Do-it.org.uk, Birleşik Krallık gönüllü örgütleri için veri merkezi; NAVB.org.uk The National Association of Volunteer Bureaux ; Volunteer.org.nz Gönüllü çalışanları eğitim çevre ve sosyal yardım kuruluşları ile birleştiren; NCVO-Vol.org.uk The National Council for Voluntary Organisations (NCVO) İngiltere’de gönüllü sektörün semsiye kuruluşu; Greenvol.com Green Volunteers dünya çevre koruma gönüllüleri; VolResource.org.uk Birleşik Krallık gönüllüler iletişim ve bilgi; NICVA.org Northern Ireland Council for Voluntary Action, NICVA); WCVA.org.uk Wales Council for Voluntary Action, WCVA); SCVO.org.uk Scotland (Scottish Council for Voluntary Organisations, SCVO

biraz daha arttığı söylenebilir. Bu yasanın yürürlüğe girmesinden önce büyükşehir belediyelerinin sınırları tüm il sınırlarını kapsamazken bu yasa ile birlikte Büyükşehir Belediyelerinin sınırları il sınırı haline almıştır. Bu çerçevede büyükşehir belediyelerinin hizmet verdikleri alanların kapsamı artmış ve belediyelerde gönüllü katılım daha önemli hale gelmiştir. Hizmet alanı genişleyen ve yönetsel kapasitesi aynı kalan belediyelerin uzak köylere hizmet götürme konusunda; kimi hizmetlerde, sivil toplum yardımına ihtiyaç duyacağı öngörülebilir. İtfaiyecilik alanı bu hizmetlere örnek olarak verilebilir. Bir köyde yangın çıkması halinde, merkezin yangına müdahale etmesi artık güçleşmiştir. Öte yandan köyde bir itfaiye teşkilatı kurmak da personelin sürekli istihdamı düşünüldüğünde etkin bir tercih değildir. Bu durumda köydeki vatandaşların gönüllü desteğine ihtiyaç duyulabilir.

Bu çalışmada Konya’da yer alan Karatay, Selçuk ve Meram olmak üzere 3 merkez ilçe ve Konya Büyükşehir Belediyesi olmak üzere 1 büyükşehir belediyesinde, daire başkanı ve birim müdürleri ve proje sorumluları ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede ilgili belediyelerde belediye hizmetlerinde gönüllü katılımın kapsamı, gönüllü katılımın belediye açısından ne tür avantajlar ve dezavantajlar ortaya çıkaracağı tespit edilmiş ve ilgili belediyelere gönüllü katılımın artırılması için çeşitli öneriler sunulmuştur.

2. Gönüllü Katılım: Kavramsal Çerçeve

Gönüllülük, günümüzde kimi kamu hizmetlerinin yürütülmesinde bir hizmet sunma ve hizmetlere katılma biçimi olarak kullanılmaktadır. Birçok ülkede bazı kamu hizmetleri gönüllü kişi ve kuruluşlarca üstlenilmiştir ve yürütülmektedir. Tüm dünyada toplumsal fayda amaçlı ortaya çıkan gönüllülük birçok alanda kendini göstermektedir; “Yoksulluğu yok etmek, temel sağlık ve eğitim hizmetlerini iyileştirmek, insanlara güvenli su kaynağı ve sağlıklı koşullar sağlamak, çevre sorunlarından ve iklim değişimlerinden kaynaklanan sorunlarla başa çıkmak, afet riskini azaltmak, sosyal dışlanmayla ve şiddete meydan veren ihtilaflarla mücadele etmek” gibi (Birleşmiş Milletler Gönüllüleri, 2011: 20).

Gönüllülük; bir işi yapmaya hiçbir yükümlülüğü yokken bu işi isteyerek üstlenme durumu olarak tanımlanmaktadır (TDK: 2014). Gönüllülük, kurumsal ve kurumsal olmayan yapılar içerisinde gerçekleşebilir. Bu kapsamda bireyler formal ya da informal yapılar içinde gönüllülük faaliyetlerinde bulunabilirler. Gönüllülük ve gönüllü katılım faaliyetleri bir sosyal sermaye olarak kabul edilmekte, kimi yazarlar tarafından devletin sahip olduğu bu sosyal sermayenin değerlendirilmesi önerilmektedir (Palabıyık: 2011).

“Gönüllülük; bireylerin toplumsal sorumluluk anlayışıyla, çıkar gözetmeksizin bilgi, zaman, beceri, deneyim ve kaynaklarını –kendi özgür iradeleriyle- bir sivil toplum kuruluşunun amacı doğrultusunda kullanmalarıdır.” (Argüden ve Ilgaz, 2006: 87). Palabıyık (2011: 91), gönüllülüğü, “bireyin maddi karşılık beklemeden ya da başka bir çıkar beklentisi olmadan insanların genel anlamda yaşam kalitesini artırmak, kamu yararı amacına ulaşmak için doğru olduğuna ve yapması gerektiğine olan inançla bir toplumsal girişime, bir sivil toplum kuruluşu ya da gönüllü katılıma olanak sağlayan hukuki, kurumsal yapılar bünyesinde

etkinliklere destek olması” şeklinde tanımlamıştır. Ateş ve Nohutçu (2006: 249) gönüllü kuruluşları “hiçbir maddi menfaat beklentisi olmayan gönüllü insanların, önemli gördükleri toplumsal amaçlara hizmet etmek ve toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek için oluşturdukları örgütlerdir” şeklinde tanımlamışlardır.

Bie ve Roose (2014), gönüllü faaliyetlerin hak temelli vatandaşlık ya da sorumluluk temelli vatandaşlık olmak üzere iki vatandaşlık ekseninde tartışmışlardır. Hak temelli vatandaşlık, gönüllü katılıma eşit ulaşım üzerine odaklanırken, sorumluluk temelli vatandaşlık gönüllülüğü bir eğitim stratejisi ya da profesyonel bir sosyal hizmet olarak görme eğilimindedir. Yazarlar; gönüllülüğü alternatif bir şekilde değerlendirmiş; gönüllülüğü demokrasinin öğrenilmesinde bir araç ve bir sosyal görev olarak yorumlamışlardır.

Gönüllü katılım literatürde en geniş anlamıyla, toplum yaşamını etkilemek amacıyla girilen bireysel ya da toplu hareketler olarak tanımlanmaktadır. Considine (2004: 4), gönüllü katılımı, bağlılığı, aktif katılımı, toplum üyeleri arasındaki işbirliğini, toplumsal grupları ve örgütleri kapsayan; sosyal, ekonomik ve çevresel amaçları gerçekleştirmek amacıyla yapılan eylemler olarak tanımlamıştır. Gönüllü katılım, toplum yararına, zorlama olmadan, hiçbir parasal ödül olmadan yapılan eylemleri içermektedir. Çoğu tanımda gönüllü katılımın öne çıkan başlıca dört özelliği: Zorunlu olmaması; bedel karşılığı olmaması; kurumsal yapı içinde gerçekleşmesi ve kamu yararı amacıyla kamuya yönelmiş olmasıdır (Palabıyık, 2011: 90).

Gönüllü katılım yerel demokrasinin geliştirilmesinde önemli bir unsur olarak görülmektedir. Bu şekilde yerel demokrasinin güçlendirilmesine yönelik ilgi, yerel katılımın da önemini artırmıştır. Demokrasilerde gönüllü katılımın, bir grubun isteklerini, bir örgütsel bağla, yasa yapıcılara iletebilmesi bağlamında, katılımcı demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olduğu söylenebilir. Demokrasi içerisinde birliklerin ve örgütlerin öneminin altı Toquveille gibi yazarlarca çizilmektedir (Türkbağ: 2002). Bu bağlamda, gönüllü katılımın uygulanabilmesinde sivil toplum kuruluşlarının önemi ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin yönetime aktif katılımının azalması, büyük ölçüde demokratik katılımın azalması ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmasıdır ki bu da demokrasinin işlerliğine tehdit oluşturmaktadır.

Batı ülkelerinin birçoğunda özel sektörün gönüllü faaliyetleri desteklenmektedir ve gönüllü faaliyetler kâr getirmeyen birçok faaliyetin topluma sunulmasına yardımcı olmuşlardır. Bu faaliyetlerin yeni iş çevreleri yarattığı da bilinmektedir. Ancak gönüllü faaliyetlerin başarısı için toplumda istek olmalı, desteklenmelidir. Bugün; yerel yönetimlerin kaynaklarının kullanılması büyük ölçüde merkezi idarenin takdir yetkisine bağlı olduğu için ayrıca merkezin koşullu bağışlarının özerkliği zedelediği düşünülürse, kamu hizmetlerinin paylaşımında gönüllü kuruluşların önem kazandığı görülmektedir (Toprak, 1990: 54- 67).

Avrupa Kentsel Şartı’nda katılım hakkı, bir kentli hakkı olarak kabul edilmiştir ve Avrupa Yerel Yönetim Şartı, yerel yönetimlerin halk katılımını, yerel demokrasiye yaklaşımlarında temel kaynak olarak göstermiştir. Yerel

politik yaşamda etkin bir katılım için; halkın yerel, politik ve idari yapılarda belirleyici olması gereği, Bu bağlamda yerel gönüllü kuruluşların varlığının tanınması öngörülmüştür (Pektaş ve Akın, 2010: 30).

3. Türkiye’de Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım ve Hukuki Çerçeve

Belediyeler, gönüllü katılım faaliyetlerinin yürütülmesi açısından elverişli olan yasal kurumlardır. Resmi gönüllülük, örgütsel bir bağlanmayı da gerektirir ve tayin edilmiş gönüllü pozisyonlar içerisinde vuku bulur. Bu çerçevede belediyelerin gönüllü katılım eylemleri, resmi gönüllülük olarak kabul edilebilir (Kenny ve Diğerleri, 2008: 46). Belediyeler, gönüllü katılım politikaları geliştirmeden önce, gönüllü katılım eylemlerinin nasıl yapıldığı, gönüllülüğün anlamı ve gönüllü katılım faaliyetlerine yönelik fırsatları ve tehditleri bilmek durumundadır. Kenny ve Diğerleri (2008), gönüllü katılımda yerel yönetimler için önemli konuları: insanların farklı ihtiyaçları ve motivasyonlarının nasıl dengeleneceği, insanların çıkarlarını nasıl çevreleyeceği, aralıksız bir gönüllü faaliyetin nasıl üstesinden gelineceği ve aynı zamanda toplumsal kaynakları da kullanarak, sosyal ve ekonomik networkleri geliştirerek-işbirlikçi ve pozitif bir sosyal değişimin sağlanması olarak belirtmişlerdir.

Türkiye’de belediye hizmetlerine gönüllü katılımın yasal dayanağını bazı kanun ve yönetmelikler oluşturmaktadır. 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 2005 yılında yürürlüğe giren ‘İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği’ gönüllü katılıma yer veren en önemli yasal düzenlemeler arasında yer almaktadır.

Türkiye’de 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun 77. Maddesinde yer alan ‘Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında belde de dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulay’ hükmü ile vatandaşların belediye hizmetlerine gönüllü katılımına imkân sağlanmaktadır.

Belediye Kanunu’nda yer alan ilgili maddeye ek olarak 2005 yılında ‘İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği’ yürürlüğe girmiştir. İlgili yönetmelikte gönüllü kavramı 4. maddede ‘bilgi, beceri ve yeteneğini, her türlü ortak çalışma, imkân ve zamanını ortaya koyarak çalışma alanı konusunda maddi bir kazanç beklemezsizin yerel yönetim hizmetlerine katılan gerçek ve tüzel kişiler’ olarak tanımlanmış, 5. maddede ise gönüllülerin faaliyet alanları belirlenmiştir. Bu alanlar aşağıda yer almaktadır:

- Özürllülere, çocuklara, kadınlara, gençlere, yaşlılara, yoksullara, kimsesizlere ve düşkünlere yönelik eğitim, kültür, sağlık ve sosyal hizmetleri,
- Kütüphane, tiyatro, sinema gibi kültür hizmetleri,
- Bilişim, meslek edindirme kursları, kreş gibi eğitim hizmetleri,
- Park, bahçe, kent estetiği, çevre düzenlemeleri ile katı atık gibi çevre kirlenmesinin önlenmesine yönelik hizmetleri,
- Başboş ve sahipsiz hayvanlara yönelik hizmetleri,

- Trafik, itfaiye, arama-kurtarma gibi denetim ve acil yardım hizmetleri,
- Tüm yaş gruplarını içine alan her türlü spor hizmetleri,
- Tarihi, kültürel mirasın ve tabiat varlıklarının yaşatılarak korunması hizmetleri.’

Belediye Kanunu’nun 9. maddesi ise mahalle yönetiminde muhtarın görevlerini sayarken, mahallelinin ortak ihtiyaçlarının belirlenmesinde mahallede oturanların gönüllü katılımını öngörmüştür.

2006 yılında İçişleri Bakanlığı “Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği”ni çıkarmıştır. Bu yönetmelik, özürllü hizmet birimlerinde çalıştırılacak sosyal çalışmacıların gönüllüler ile işbirliği yapabilmesine imkân vermiştir. 2007 yılında İçişleri Bakanlığınca çıkarılan Belediye Zabıta Yönetmeliği’nin 49. maddesi “gönüllü zabıta” düzenlemiştir. 2006’da çıkarılan “Kent Konseyi Yönetmeliği” ise kadın ve gençlik meclisleri ile diğer çalışma gruplarını, gönüllülük esasına göre oluşmuş yapılar olarak tanımlamıştır (Sezer ve Önder, 2012: 265).

4. Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım: Konya Örneği

Konya örneğinde belediye hizmetlerine gönüllü katılım çalışmalarına ilişkin öncelikle çalışmanın kapsamı ve yöntemi ile ilgili bilgiler verilmiş daha sonra ise ilgili belediyelerin gönüllü katılım uygulamalarına (projelerine) yer verilmiştir.

4.1. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Konya Büyükşehir Belediyesi 20.06.1987 tarih 3399 sayılı Kanun ile Meram, Selçuklu ve Karatay olmak üzere 3 ilçeden oluşan Büyükşehir Belediyesi halini almıştır. Bu çerçevede çalışmamızın kapsamını Konya Büyükşehir Belediyesi ve Meram, Selçuklu ve Karatay’dan oluşan merkez ilçe belediyeleri oluşturmaktadır. Çalışmamızda ilgili belediyelerin hangi hizmet alanlarında gönüllü katılıma yer verdikleri araştırılmıştır. Belediyelerde gönüllü katılım dediğimiz zaman ise belediyelerde çalışanlar bizi Kültür ve Sosyal İşler Daire başkanlığına yönlendirmişler ve bu tür hizmetlerin genellikle bu birim tarafından yapıldığını ifade etmişlerdir. Buradan hareketle öncelikle Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı ile daha sonra Selçuklu, Meram, Karatay Belediyeleri Kültür ve Sosyal İşler Müdürleri ve belediyelerde gönüllü katılım projeleri gerçekleştirilen farklı birimlerin daire başkanları, müdürleri ve proje sorumluları ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. İlgililere ilk etapta gönüllü katılıma ilişkin sorulan sorular aşağıda yer almaktadır:

Belediyenizde Belediye Kanunu’nun 77. Maddesi çerçevesinde belediye hizmetlerine gönüllü katılanlar var mıdır?

Belediye hizmetlerine gönüllü katılanların sayısı, eğitim ve cinsiyetine ilişkin bilgilerini edinebilir miyiz?

Gönüllü katılımın gerçekleştiği temel hizmet alanlarınız hangileridir? En çok hangi alanlarda gönüllü katılıma ihtiyaç duyuyorsunuz?

Günümüze kadar uygulanan belediye hizmetlerine gönüllü katılım konusunda ne gibi avantajlar ve dezavantajlarla karşılaştınız?

Gönüllü Katılım faaliyetlerinden sorumlu kişiler kimlerdir? Kurumsal yapıdaki yerleri neresidir?

Gönüllü katılım için afiş, reklam ya da internetten çağrı vb. yöntemlerden hangisini kullanıyorsunuz?

Bu sorular kapsamında gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen veriler Konya Büyükşehir, Selçuklu, Meram, Konya ve Karatay olmak üzere dört başlıkta incelenmiştir.

4.2. Konya Örneğinde Gönüllü Katılım Uygulamaları

Konya örneğinde gönüllü katılım uygulamalarına Konya Büyükşehir Belediyesi, Selçuklu Belediyesi, Meram Belediyesi ve Karatay Belediyesi olmak üzere dört başlıkta yer verilmiştir.

4.2.1. Konya Büyükşehir Belediyesi

Konya Büyükşehir Belediyesi'nde 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2005 yılından itibaren temel olarak iki birimde gönüllü hizmetlere katılım gözlemlenmiştir²: Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı ve İtfaiye Dairesi Başkanlığı. Kültür ve Sosyal Daire Başkanlığı'nın gönüllü katılım faaliyetleri genel itibarıyla öksüz, yetim ya da çeşitli problemleri olan ilköğretim ve lise öğrencilerinin eğitim faaliyetlerini kapsamaktadır³. Bu öğrencilere eğitim, herhangi bir maddi beklentisi olmayan özellikle eğitim fakültesinde okuyan öğrenciler tarafından verilmiştir. Eğitimin öğretmen adayları tarafından verilmesi ise ön eğitim gibi bir faaliyeti gerektirmemiştir. Eğitimin temel konusunu matematik, Türkçe ve fen bilimleri oluştururken psikolojik olarak tedaviye ihtiyacı olan bazı öğrenciler için ise eğitim fakültelerinin psikolojik danışmanlık ve rehberlik birimlerinden gönüllülerden de yararlanılmıştır. Eğitim verilen öğrenci sayısı Tablo 1'de yer almaktadır. 2006 yılından itibaren her yıl gerçekleştirilen proje çerçevesinde 721 kişiye gönüllüler tarafından eğitim faaliyeti verilmiştir.

Bu faaliyetlerin belediye hizmetlerine gönüllü katılım çerçevesinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği ise tartışma konusu olabilir. Çünkü belediyenin temel hizmetleri arasında eğitim faaliyetleri yer almamaktadır. Ancak yapılan hizmetler sosyal yardım kapsamında değerlendirildiğinde belediye hizmetleri içerisine girebilir ya da bu tür hizmetleri belediye, kendi kaynaklarını kullanarak verecekse bu hizmetler gönüllü hizmetler kapsamında değerlendirilebilir. Gönüllü eğitime ilişkin gerçekleştirilen projenin sorumlusu verilen hizmet sonucunda eğitim verilen öğrencilerin performanslarını takip ettiklerini ve eğitim sonucunda öğrencilerin performanslarında önemli bir artış gözlemlendiğini dile getirmiştir. Gönüllü eğitim veren kişilerin hemen hemen hepsi üniversite öğrencisi iken gönüllülerin 17-24 yaş aralığındaki kişilerden oluştuğu görülmektedir. Kadınların oran olarak fazla olması da dikkat çekici gözükmektedir.

Proje sorumlusu gönüllülerin daha çok ihtiyacı olanlara yardım etmek amacıyla olduklarını belirtmiştir. Buradan yola çıkarak gönüllü eğitim konusunda yapılan faaliyetlerden aslında öğrenciler tarafından verilen eğitimin temel amacının belediyenin hizmet yükümlülüğünü paylaşma bilincinden ziyade ihtiyacı olan insanlara yardım etmek noktasından ileri

geldiği ileri sürülebilir. Bu noktada belediyedeki gönüllü hizmetlerin sosyal yardım amaçlı olduğu söylenebilir

Mülakat gerçekleştirdiğimiz kişilerden biri gönüllü katılım çerçevesinde yapılan başvuruların çoğunun sonunda belediyeden bir şey isteme ya da çıkar sağlama (kendini ya da yakın akrabasını işe aldırma vb.) amacıyla yapıldığını dile getirmiştir ve vatandaşların Konya'da çıkar gözetmeksizin gönüllü hizmet yapmalarının çok da mümkün olmadığını ifade ederek bunun en önemli gerekçesini ise yeterli gelirleri olmayışına bağlamıştır. Gelişmiş ülkelerde gönüllü katılım uygulamalarının Türkiye'ye oranla daha çok olması da bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Bu noktada Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi kuramını hatırlamak daha faydalı olabilir. Maslow insan ihtiyaçlarını belli kategorilere ayırmıştır. Bu ihtiyaçlar temel olarak 5 kategoriden oluşmaktadır: 1- Fizyolojik İhtiyaçlar (Yeme, içme vb.) 2- Güvenlik İhtiyaçları 3- Ait olma ihtiyaçları 4- Saygınlık İhtiyacı 5- Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı. Bu kategorilerden biri karşılanmadan alt kategoriye geçmenin çok da mümkün olmadığını insanları genelde bir üst kategorideki ihtiyaçları giderdikten sonra bir alt kategori ihtiyacının güdüleyeceğini dile getirmiştir. Belediye hizmetlerine gönüllü katılım konusu bu açıdan değerlendirildiğinde hizmetlere katılımın daha çok yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılayabilen insanlar tarafından yerine getirilmesi beklenir. Konya'da vatandaşın hizmetlere gönüllü katılımı ile ilgili olarak belediyelerde mülakat yapılan yöneticilerin daha çok emekli, çalışmayan kesimi akıllarına getirdikleri yönetici vb. pozisyonda olan kişilerin katılımını hiç akla getirmediği gözlemlenmiştir. Elbette gelir düzeyi iyi olmayan, temel gereksinimlerini karşılayamayan kesimden gönüllü katılım beklenmek zor olabilir. Ancak Konya'da gelir düzeyi iyi olan bir kesim de bulunmaktadır.

Konya Büyükşehir Belediyesi'nde gönüllü hizmetlere katılım alanında örnek gösterilebilecek önemli bir proje de İtfaiye Dairesi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir 4. Belediyenin ilgili alanda yaptığı çalışmalar diğer belediyelere de örnek gösterilebilecek niteliktedir. Büyükşehir Belediyesi tarafından itfaiye alanında gönüllü itfaiyecilik yönetmeliği çıkarılarak gönüllü itfaiyecilikle ilgili usul ve esaslar belirlenmiştir.

İlgili Yönetmeliğin birinci bölümünde gönüllü itfaiyeciliğin amacı, kapsamı ve yasal dayanağı belirtilmiştir. Birinci bölümde belirtildiği gibi yönetmelik, 442 sayılı Köy Kanunu'nun 36. maddesinin 2. Bendi, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7. Maddesi, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15, 52, 53, 75, 77. Maddeleri, İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği, Belediye İtfaiye Yönetmeliğinin 45. Maddesi, Orman Kanunu ve Orman Yangınlarını Söndürme Çalışmaları Esnasında Ölenlere ve Sakatlananlara Ödenecek Tazminata İlişkin yönetmeliğin ilgili maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

² İlgili bilgiler, Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Mücahit Sami Küçüküktüğü ile 28.01.2015 tarihinde gerçekleştirilen mülakattan elde edilmiştir.

³ Proje ile ilgili bilgiler 30.01.2015 tarihinde proje sorumlusu Sacide Karasoy ile gerçekleştirilen mülakattan elde edilmiştir.

⁴ Bu projeye ilişkin bilgi ve belgeler İtfaiye Daire Başkanı Cevdet İşbitirici ve proje uzmanı Hüseyin Temiz ile gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilmiştir.

Tablo 1. Gönüllü Eğitim Verilen Öğrenci Sayısı

Faaliyet Yılı	Öğrenci Sayısı	Faaliyet Yılı	Öğrenci Sayısı	Faaliyet Yılı	Öğrenci Sayısı
2006	17 Lise	2009	65 İlköğretim	2012	63 İlköğretim
2007	55 İlköğretim 20 Lise	2010	72 İlköğretim	2013	145 İlköğretim
2008	120 İlköğretim	2011	97 İlköğretim	2014	67 İlköğretim

Gönüllü İtfaiyecilik Yönetmeliğinin ikinci bölümünde ise kuruluş ve çeşitli tanımlara yer verilmiştir. Bu çerçevede A Tipi Gönüllü İtfaiyeci, B Tipi Gönüllü İtfaiyeci, profesyonel itfaiyeci, Gönüllü İtfaiye Amiri, Yangın Mükellefi, Gönüllü İtfaiye İstasyonu ve Karma İtfaiye İstasyonu gibi kavramların yer aldığı çeşitli kavramlar tanımlanmıştır. İlgili Yönetmelikte A Tipi Gönüllü İtfaiyeci ve B Tipi Gönüllü İtfaiyeci kavramları şu şekilde açıklanmıştır:

A Tipi İtfaiyecilik ‘Profesyonel itfaiyecilerin istihdam edilmesinin makul olmadığı nüfusun az, itfai olay çıkma sıklığının düşük olduğu yerleşim yerlerinde kamu adına görevlendirilen, eğitim, beceri ve donanım olarak standart itfaiyeci imkân ve kabiliyetlerine sahip olan, itfai olay vukuunda meşguliyetini bırakıp, emir komuta zinciri içinde olaylara müdahale eden ve olay sonrası kendi meşguliyetine dönen itfaiyeciyi’, B Tipi İtfaiyeci ise ‘Doğal afet ve olağanüstü durumlarla ilgili gerekli eğitimleri alarak afette hareket tarzını öğrenmiş itfaiyecileri’ kapsamaktadır (Yönetmelik, 2).

A tipi gönüllü itfaiyecilerin kırsal alanlarda meydana gelen yangınlara müdahalesi amaçlanırken, B tipi gönüllü itfaiyecilerin ise bilinçlendirme, acil durumlarda kendilerini ve ailelerini korumaları amaçlanmaktadır (Kişisel İletişim: Temiz)

Konya Büyükşehir Belediyesi Gönüllü İtfaiyecilik Yönetmeliğinin üçüncü bölümünde ise gönüllü itfaiyeci olabilmek için aranan şartları da kapsayan görevlendirme süreci, çalışma düzeni ve gönüllü itfaiyecilerin eğitimi gibi konular belirlenmiştir. Bu çerçevede Konya Büyükşehir Belediyesi’nde A tipi ve B tipi gönüllü itfaiyeci olabilmek için:

‘A Tipi Gönüllü İtfaiyeci olabilmek için: T.C. vatandaşı olmak, 18 yaşını bitirmiş olmak, okuryazar olmak, iyi hal kâğıdının ibrazı, nüfus cüzdanı sureti ve ikametgâh, kamu personeli olanlarının kurum amirlerinden muvafakat yazısı, itfaiye başkanlığınca verilecek eğitim sonucunda yapılacak sınavda başarılı olmak, itfaiye teşkilatının çalışma şartlarına sahip olduklarını doktor raporu ile her yıl belgelemek ve itfaiyeciliği sevmek, sevdirmek ve gönüllülük ilkesini benimsemiş olmak şartı aranırken B Tipi Gönüllü İtfaiyeci olabilmek için: T.C. vatandaşı olmak, nüfus cüzdanı sureti ve ikametgâh belgelerinin ibrazı, itfaiyeciliği sevmek, sevdirmek ve gönüllülük ilkesini benimsemiş olmak şartı aranmaktadır (Yönetmelik, 2-3).’

Bu şartları taşıyan kişilerin başvurusu üzerine şartları uyan A tipi gönüllülere 2 hafta süre ile teorik ve pratik olmak üzere 64 saat eğitim verilmektedir. Eğitim sonucunda 60 puan ve üzeri puan alanlara A Tipi Gönüllü İtfaiyeci Kimlik Kartı verilmektedir. B tipi gönüllülere ise belli bir eğitim

sonucunda B Tipi Gönüllü İtfaiyeci kartı verilmektedir (Yönetmelik, 5). B tipi gönüllülere verilecek eğitim saati ise yönetmelikte yer almamaktadır.

İlgili yönetmeliğin dördüncü bölümünde ise mali hükümlere yer verilmiştir. A tipi gönüllü itfaiyeciler için sayılan mali hükümler arasında ‘gönüllü itfaiyecilere ferdi kaza sigortaları belediye başkanlığınca alınması, karargâhtaki görevleri esnasında yatak ve yemek ihtiyaçları daire başkanlığınca karşılanması; çalışma süreleri içinde karargâhtan çalışma eğitim ve görev yerlerine gidiş gelişleri daire başkanlığı tarafından karşılanması; gönüllü itfaiyecilerin iş kıyafetleri vb. daire başkanlığı tarafından temin edilmesi’ gibi maddeler yer alırken B Tipi gönüllü itfaiyecilerin mali yükümlülükleri arasında ise ‘karargâhtaki görevleri esnasında yatak ve yemek ihtiyaçları daire başkanlığınca karşılanması; çalışma süreleri içinde karargâhtan çalışma eğitim ve görev yerlerine gidiş gelişleri daire başkanlığı tarafından karşılanması’ gibi maddeler yer almaktadır (Yönetmelik, 7-8).

Konya Büyükşehir Belediyesi’nde yaklaşık olarak 1000 kişi gönüllü itfaiyeci olarak çalışmaktadır⁵. Belediyeyi gönüllü itfaiyecilik projesini oluşturmaya iten temel sebeplerden birisi de 6360 Sayılı yasa ile büyükşehir belediyelerinin sınırlarının il sınırları olarak değiştirilmesidir (İşbirici, 2015). Daha önce aynı personelle sadece büyükşehir sınırlarına hizmet veren itfaiye daire başkanlığı, görev alanının tüm il sınırını kapsamaya ile birlikte hizmet vereceği alan artmıştır. Bu sorun ise Konya gibi yüzölçümü bakımından büyük olan bir il için itfaiyecilik alanında önemli bir sorun olabilecek niteliktedir. Belediye sınırları içerisinde örneğin köylerden birinde acil bir yangın olması durumunda belediyede çalışan profesyonel itfaiyeciler yangına yetişemeyebilirler. Bu sorun ise en iyi şekilde o köyde yaşayan gönüllülerin yangına zamanında müdahalesi ile mümkün gözükmektedir. Konya Büyükşehir Belediyesi kırsal alanda gönüllü olarak çalışanlara su tankı, itfaiyecilere özgü kıyafetler vb. imkânları sağlayarak birçok kırsal bölgede gönüllü itfaiyecilik uygulamasını başlatmıştır. Ancak şehir merkezinde gönüllü itfaiyecilik uygulamasına henüz geçememiştir. Şehir merkezinde gönüllü itfaiyecilik kapsamında çalışanlar mevcut olmakla birlikte bu gönüllülerden sadece kendini, ailesini ya da yakın çevresini koruması beklenmektedir. Bu çerçevede merkezde yer alan gönüllülerin yangınlara müdahale etme gibi bir durumları şimdilik söz konusu olmamaktadır. Bunun en büyük gerekçesi ise merkezdeki yangınlara kısa sürede yetişebilecek

⁵ İlgili bilgi İtfaiye Dairesi Başkanlığı’nda çalışan proje sorumlularından Hüseyin Temiz’den elde edilmiştir.

belediye bünyesinde çalışan yani profesyonel itfaiyecilerin yeterli olmasıdır (Gönüllü İtfaiyecilik Çalışması).

4.2.2. Selçuklu Belediyesi

Selçuklu Belediyesinde Afet Acil Yardım biriminde 15 gönüllü çalışan görev yapmaktadır⁶. Selçuklu Belediyesi'nin çeşitli birimlerinde görev yapan 15 kişi Afet Acil Yardım Birimi'nde gönüllü olarak hizmetlere katılmak istediklerini müdürlerine iletmışler ve müdür de gerekli tatbikatların ve eğitimlerin yapılmasını sağlayarak bunu mümkün kılmıştır. Gönüllülerin hepsinin cinsiyeti erkektir. Bu alanda kadınların gönüllü olmamalarının çeşitli sebepleri olabilir. Öncelikle bu birimde çalışmak güç gerektirebilir. Zorlu şartlarda bir yere ulaşmak noktasında erkeklerin kadınlara oranla daha güçlü ve kuvvetli oldukları söylenebilir. Bunun yanında genellikle ev sorumluluğunu kendi üzerinde hisseden kadın, gönüllü katılıma vakit bulamayabilir. Ancak daha önce Büyükşehir Belediyesinin gönüllü eğitim projesinde ise kadınların daha fazla olduğu görülmüştü. Bu çerçevede Afet Acil Yardım birimin daha fazla güç ve kuvvet gerektirmesi nedeniyle kadınların fazla yer almadığı söylenebilir.

Selçuklu Belediyesi'nde Afet Birimi yanında ağaç dikme konusunda da gönüllülerden faydalanılmaktadır. Yılın belli vakitlerinde belediyeye yardım etmek üzere gelen gönüllüler, ağaç dikme konusunda küçük bir eğitim verildikten sonra belediyenin tespit ettiği alanlarda ağaç dikme hizmetini gerçekleştirmektedirler. İlgili birim müdürü gönüllülerin dikmiş olduğu ağaçların yaklaşık % 40'ının tuttuğunu buna karşın % 60'ının tutmadığını; belediyenin ilgili görevlileri tarafından dikilen ağaçların ise yaklaşık % 90'ının tuttuğunu dile getirmiştir. Bu noktada ise gönüllü hizmetlere katılımın belediyenin işlerini daha verimli kılacağı noktasında bazı soru işaretleri ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu sorun ağaç dikme eğitiminin tam olarak verilmemesinden kaynaklanabileceği gibi ağaç dikenlerin bu hizmete ilişkin tecrübelerinin olmayışından da kaynaklanabilir. Sürekli bir işi yapan ile bir saat eğitim alarak yapan kişi aynı değildir. Bu sorun gönüllülerin bir hizmete ilişkin sürekliliğini sağlayarak giderilebilir. Mülakat yapılan yöneticilerin büyük kısmı gönüllü katılımın sürekli olmayışının önemli bir sorun teşkil ettiğini ifade etmişlerdir.

Selçuklu Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, yaşlılara evinde bakılması gibi bir hizmet sunmaktadır. Kimsesi olmayan ve bakıma muhtaç yaşlılara tecrübeli, deneyimli kişiler tarafından evlerinde bakım hizmeti verilmektedir. Selçuklu Belediyesi'ne bu alanda 3 kadın tarafından gönüllü olarak bu hizmeti vermek istedikleri yönünde talepler olmuş ve gönüllüler 2 gün yaşlıların evine gidip yaşlılara gerekli bakımı yaptıktan sonra bu hizmetten vazgeçmişlerdir. Bu durum belediye için maliyet tasarrufundan ziyade o kişileri eğitim için harcadıkları zaman vb. yüzünden zarara uğratmış olabilir. Bu çerçevede ilgili birim müdürü Türkiye'de gönüllü kavramına uygun çalışacak kişilerin zor bulunacağını bunun ise kültürle ilişkili olduğunu dile getirmiştir.

4.2.3. Karatay Belediyesi

Karatay Belediyesi'nde gönüllü katılım çalışmalarına ilişkin Sosyal Yardım İşleri Müdürü⁷ ve Kültür ve Sosyal İşler Müdürü 8 ile görüşmeler yapılmış ve belediyelerinde bazı dönemlere gerçekleştirilen ağaç dikimi dışında şu ana kadar herhangi bir gönüllü katılım çalışmalarına yer verilmediği tespit edilmiştir. İlgili birim müdürleri gönüllüler ile yapılan çalışmaların çokta profesyonel olmayacağını ve belediye açısından bazı faydalarının yanında bazı olumsuzluklarının da olacağını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda gerçekleştirilen mülakatta belediyede çalışan müdürlerden birinin 'gönüllü katılıma ilişkin halktan talep olursa neden değerlendirmeyelim?' şeklinde ifadesi olduğu gözlemlenmiştir ancak belediyelerinde vatandaşların gönüllü olarak çalışmalarına ilişkin herhangi bir ilan, afiş, poster vb. olmadığı da gözlemlenmiştir.

4.2.4. Meram Belediyesi

Meram Belediyesi'nde ise gönüllü katılım çalışmaları kapsamında her yıl en az 50-60 kişi, 65 yaş ve üzeri yaşlıların bakımı ve ev temizliği, ihtiyacı olanlara gıda dağıtımı ve yemek servisi hizmetine gönüllü olarak katılmaktadır⁹. Gönüllü çalışanların genel itibarıyla üniversitede okuyan öğrencilerden oluştuğu ve bir ders kapsamında yapmak zorunda oldukları bir yükümlülük olarak gönüllü hizmetlere katıldıkları bilgisi dikkate alındığında ise çalışanların ne oranda gönüllü kavramı kapsamına girdiği konusu tartışılabilir. Burada iki temel nokta dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, gönüllü öğrenciler, ilgili hizmetleri dersi geçme için bir zorunluluk olarak algıladıkları zaman bu çalışmanın gönüllü kapsama girmesi beklenemez. İkinci nokta ise gönüllü öğrencilerin ilgili hizmetleri sadece dersi geçmek amacıyla değil belediye hizmetlerine yardım amacıyla yaptıkları zaman gönüllü kapsamına girip girmemesi ise tartışılabilir. Burada ilgili müdür öğrencilerin bu işi zorunluluk olmasa da yapmak istediklerini ancak bu şekilde devamlılık sağlandığını ifade etmiştir. Meram Belediyesi sınırları içerisinde Necmettin Erbakan Üniversitesi'nin yer almasının belediye için önemli bir avantaj olduğu söylenebilir.

Belediyelerden elde edilen veriler çerçevesinde Konya Büyükşehir ve merkez ilçe belediyelerinde 2005-2015 tarihleri arasında gönüllü katılıma yer verilen hizmet alanları Tablo 2'de yer almaktadır. Görüldüğü gibi Konya Büyükşehir Belediyesi'nde gönüllülük kapsamında uygulamalara eğitim ve itfaiye alanlarında yer verilirken Selçuklu Belediyesi'nde ağaç dikme, kısa sürede olsa yaşlılara bakım, acil durum- arama kurtarma alanlarında; Karatay Belediyesi'nde ağaç dikme alanında son olarak Meram Belediyesi'nde ise yardım dağıtımı ve yemekhanede bazı hizmetlerin yerine getirilmesinde yer verilmektedir.

⁷ Sosyal Yardım İşleri Müdürü Zeki Yener ile 04.02.2015 tarihinde mülakat gerçekleştirilmiştir.

⁸ Kültür ve Sosyal İşler Müdürü Ayşe Gündoğar Şenyiğit ile 04.02.2015 tarihinde mülakat gerçekleştirilmiştir.

⁹ İlgili bilgiler Meram Kültür ve Sosyal İşler Müdürü İsa Özkan ile 06.02.2015 tarihinde gerçekleştirilen mülakattan elde edilmiştir.

⁶ İlgili bilgiler Kültür ve Sosyal İşler Müdürü Muharrem BAŞALTUN ile 09.02.2015 tarihinde gerçekleştirilen mülakattan elde edilmiştir.

Tablo 2. Konya Büyükşehir ve Merkez Belediyelerin Gönüllü Katılıma İlişkin Hizmet Alanları

	Konya Büyükşehir Belediyesi	Selçuklu Belediyesi	Karatay Belediyesi	Meram Belediyesi
İtfaiye	X	-	-	-
Eğitim	X			
Ağaç Dikme		X	X	
Yaşlılara Bakım		X		
Acil Durumlar, Arama Kurtarma		X		
Yardım dağıtımı vb.				X

5. Sonuç ve Öneriler

‘İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği’nde gönüllü kavramı 4. maddede ‘bilgi, beceri ve yeteneğini, her türlü ortak çalışma, imkân ve zamanını ortaya koyarak çalışma alanı konusunda maddi bir kazanç beklemeksizin yerel yönetim hizmetlerine katılan gerçek ve tüzel kişiler’ olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan yola çıkarak gönüllü çalışanların bazı temel özellikleri belirtilebilir. Bunlar: maddi bir kazanç beklemeden bazı hizmetleri yerine getirmesi ve tüm yeteneğini, bilgisini, yeteneğini kısaca elinden gelen her şeyi ortaya koymasidir.

Bu çalışmada, Konya Büyükşehir Belediyesi, Meram, Karatay ve Selçuklu merkez ilçe belediyelerinde hizmetlere gönüllü katılımın kapsamı incelenmiştir. Konya Büyükşehir Belediyesinin diğer belediyelere oranla gönüllü çalışanlara ilişkin projelerinin diğer ilçe belediyelerine oranla ölçek ekonomisi vb. nedenlerle daha kapsamlı ve daha profesyonel olduğu söylenebilir. Büyükşehir Belediyesinin gönüllü itfaiyeciliğe ilişkin projesi Türkiye’de birçok büyükşehir belediyesinde bulunmamaktadır. İlgili başkanlık bünyesinde yönetmelik çıkarılarak gönüllü itfaiyeciliğe ilişkin bir çerçeve belirlenmiştir. Proje kapsamında kırsal kesimde yaklaşık 1000 gönüllü çalışan bulunmaktadır. İtfaiyecilik yanında sosyal yardım kapsamında ihtiyacı olanlara gönüllü eğitmenler tarafından kurslar verilmiştir: Matematik, Türkçe, Fizik vb. Merkez ilçe belediyelerinde gönüllü çalışanların yer aldığı projeler ise ağaç dikme, koli dağıtma, yemek servisi, arama kurtarma gibi hizmet alanlarını kapsamaktadır.

Çalışma kapsamında yer alan belediyelerde gerçekleştirilen mülakatlar neticesinde gönüllü hizmetlere katılım konusunun belediyeler açısından bazı avantaj ve dezavantajları barındırdığı söylenebilir. Avantajlar arasında ilk sırada mali tasarruf sayılabilir. Belediyelerin bazı alanlarda hizmet sunacak yeterli personeli olmayabilir. Bu durumda gönüllü çalışanlar belediyenin personel sıkıntısına önemli bir çözüm olabilir. İkinci olarak, gönüllü katılım vatandaş ile belediye arasında karşılıklı güveni artırabilir. Vatandaşlar hem hizmet sunan hem hizmet alan durumunda oldukları zaman belediye ile aralarındaki güven ilişkisi daha sağlıklı bir hal alır. Gönüllü hizmetler katılım konusunun ortaya çıkarabileceği üçüncü önemli avantaj ise özellikle kırsal alanda yangın, patlama vb. durumlarında o yerde yaşayan eğitim almış gönüllülerin ilgili alana daha hızlı müdahale edilebilmesidir. Son avantaj ise kent hizmetlerine katılım, bireylerin kendilerini daha mutlu ve kentin bir parçası hissetmelerini sağlayabilir. Dezavantajlar arasında ise

ilk olarak süreklilik olmaması konusu gelmektedir. Gönüllü olarak çalışanlara, belediyeler tarafından belli aralıklarla eğitim verilerek o hizmeti en iyi şekilde yapmaları için çaba harcanmaktadır. Ancak henüz ilk gönüllü hizmetinde bu işi yapamayıp bırakanlar olduğu gibi tayin vb. durumlardan ötürü bırakmak zorunda kalanlar nedeniyle hizmetlerin yerine getirilmesinde bir süreklilik olmayabilmektedir. Bu durum hem belediye açısından hem gönüllülerden hizmeti alan vatandaşlar açısından bazı sıkıntılar ortaya çıkarabilir. İkinci önemli dezavantaj ise çalışmanın gerçekleştirildiği belediyelerde tüm yöneticiler tarafından dile getirilen bir konudur. Konya’da gönüllü çalışan ya da gönüllülük kültürünün olmamasıdır. Yöneticiler, belediyede gönüllü çalışmak isteyenlerin büyük çoğunluğunun belediyeden iş, aş vb. maddi bazı beklentilerinin olduğunu dile getirmişlerdir. Dezavantajlar arasında sayılabilecek son konu ise gönüllü çalışanlara eğitimin sürekli verilmediği taktirde gönüllü çalışanlar belediye açısından tasarruf değil maliyet kaynağı olabilirler. Buna ilişkin ise Selçuklu Belediyesi’nin kendi çalışanları tarafından dikilen ağaçların büyük çoğunluğu tutarken gönüllüler tarafından dikilen ağaçların çoğunluğunun tutmaması örneği verilebilir.

Belediye hizmetlerine gönüllü katılım konusunda önemli uygulamalarına yer verdiğimiz Konya örneği çerçevesinde ilgili belediyelerin gönüllü çalışan uygulamalarını artırmaları ve geliştirebilmeleri için aşağıdaki öneriler verilebilir:

Belediye hizmetlerine gönüllü katılıma ilişkin vatandaşlar bilgilendirilmelidir. Vatandaşların belediye hizmetlerine gönüllü katılım konusunda bilgileri olmayabilir. Bilgileri olanlar ise gönüllü katılım için nereye başvurmak zorunda olduklarını bilmeyebilirler. Belediyelerin ‘gönüllü olarak belediye hizmetlerine katılmak isteyenler gelirler ve bizi bulurlar’ gibi bir düşünceden ziyade vatandaşları teşvik için belediyelerin ya da diğer kurum ve kuruluşların kapılarına gönüllü katılıma ilişkin afişler asmaları gönüllü katılımı artırabilir. Afişler, belediye hizmetlerine yardım konusunu düşünmeyenleri bile bu konuda cesaretlendirebilir. Bunun yanında facebook, tweeter gibi çeşitli sosyal medya iletişim araçlarıyla bilgilendirme ve katılım artırabilir. Araştırma kapsamımızda yer alan belediyelerin hiçbirinin girişinde ya da herhangi bir yerinde gönüllü katılıma ilişkin bilgilendirmeler yer almamaktadır. Kent hizmetlerinin yerine getirilmesinde gönüllü vatandaşlara ihtiyaçları olduğunu ve bunun belediyenin gelişmesine önemli katkı sağlayacağına yönelik bilgilerin yer aldığı posterlerin olması bireyleri katılım konusunda motive edecektir.

Gönüllü katılım konusunda birçok yöneticinin yakındığı konu sürekliliğin olmamasıdır. Süreklilik ise gönüllü çalışanlara maddi olmasa da manevi açıdan bazı ödüller verilerek sağlanabilir. Gönüllü çalışanların temel amacı belediyeden maddi kazanç sağlamak değildir ancak yaptığı işin belediye açısından çok önemli olduğunun vurgulanması kişinin mutluluğunu artırır ve bu durum da sürekliliği sağlar.

Gönüllülere verilecek eğitimin sürekliliğini sağlamak önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Belediye hizmetlerine gönüllü katılanların yapmış oldukları hizmetlere ilişkin hem teorik hem pratik eğitimlerinin belli aralıklarla verilmesi, o hizmeti veren profesyoneller kadar verimli hizmet sunmalarını sağlayacaktır. Gönüllülere bir sefere mahsus eğitim verdikten sonra profesyoneller kadar başarılı olmalarını beklemek mantıklı gözükmemektedir.

Gönüllü katılım çalışmalarının başarısını ve kapsamını artırılması için vatandaşlarda gönüllü katılım kültürü oluşturulmaya çalışılmalıdır. Türkiye’deki kent kültüründe gönüllü katılım yeterince yaygın olmayabilir ancak bunun değiştirilebilir bir durumdur. Mümkün olduğu kadar halka bu kültürü yerleştirmek için belediyelerin halkı bilgilendirmesi ve teşvik etmesi gerekmektedir. Gelir düzeyi düşük olan gruplar için bunu yapmak zor olabilir ancak gelir düzeyi yüksek olan herhangi bir maddi sıkıntısı olmayan kişiler için bunu sağlamak mümkün olabilir.

Konya örneğinde incelenen belediyelerde gönüllü katılım uygulamalarının Türkiye’de yer alan diğer belediyelerde de benzer olduğu düşünüldüğünde yukarıda sunulmuş olan önerilerin tüm belediyeler için geçerli olduğu söylenebilir. Öte yandan genel olarak kamu yönetimi sisteminin adem-i merkeziyetçi yapıya kavuşturulmasının halkın katılım bilincini artırması konusunda önemli olduğu vurgulanabilir.

Bu çalışmada Konya örneğinde gönüllü katılım uygulamalarına yer verilmiştir. Bazı projelerin diğer belediyeler için örnek alınabileceği göz önüne alındığında Türkiye’de yer alan diğer belediyelerin gönüllü katılım projelerinin araştırılması ülkemizde gönüllü katılım uygulamalarının kısa sürede yaygınlaşmasında önemli bir aracı olabilir gözükmemektedir.

Kaynakça

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.doc. (Erişim Tarihi: 10.01.2015).

Argüden, Y. ve Ilgaz, P. (2006), Gönüllü Kuruluşların Yönetimi. ARGE Danışmanlık, İstanbul.

Aslan, S. (2010), “Sivil Toplum ve Demokrasi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15 (2), 357-374.

Ateş, H. ve Nohutçu, A. (2006), “Kamu Hizmeti Sunmada Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6 (11), 245-276.

Bie, M. D. ve Roose. R. (2014), “Voluntarism and Citizenship: A Response to Lena Dominelli”, Springer

Science Business Media Dordrecht Online Basım: SciDOI 10.1007/s10699-014-9400-0.

Birleşmiş Milletler Gönüllüleri (2011), “Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu: Küresel Refah İçin Evrensel Değerler”, Birleşmiş Milletler Gönüllüleri, Art Press, Türkiye.

Çukurçayır, A ve Gökçe, G. (2002), “Yerel Siyaset ve Katılma Davranışı: Konya’da Katılım Eğilimleri”, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2 (3), 127-146.

Gökbunar, R., Erdal, A. (2008), “Kamu Sektörünün Yeniden yapılandırılmasında Üçüncü sektörün Rolü”, http://www.canaktan.org/politika/anti_leviathan/diger.yazilar/gokbun-ar-ucuncusektor.pdf (Erişim Tarihi: 22.03.2008).

Görmez, K. (1997), Yerel Demokrasi ve Türkiye. Vadi Yayınları, Ankara.

Görücü, Veysel (2010), Yerel Yönetimlerde Katılım ve Demokrasi. Arya Yayıncılık, İstanbul.

<http://www.3rdsectorworkforce.org.uk/how-many-people-work-in-the-voluntary-sector/>.(Erişim Tarihi: 10.01.2015).

http://www.thebigproject.co.uk/links_charities.htm, (Erişim Tarihi: 15.02.2015).

İpek, Y. (2011), ”Görevimiz Gönüllülük: 1990’lar Gönüllü Kuruluşlar Gönüllü Vatandaşlar”, Amargi Dergi, (3), 17-21.

Kenny, S., McNevin, A. ve Hogan, L. (2008), “Voluntary Activity and Local Government:Managing Volunteers or Facilitating Active citizenship?”, Social Alternatives, (27) 2, 45-49.

Kırkalereli Belediyesi (2012), Gönüllü Zabıta Yönergesi 13.03.2012, Kırkalereli Belediyesi, Kırkalereli.

Konya Büyükşehir Belediyesi (2014), Gönüllü İtfaiyecilik Çalışması.

Konya Büyükşehir Belediyesi (2014), Gönüllü İtfaiyecilik Yönetmeliği.

Ökmen, M. (2005), Küresel Sistem, Demokratikleşme-Yerelleşme Dinamikleri ve Yerel Demokrasi. Küreselleşme ve Yerelleşme. Edit. Kemal Görmez. Odak Yayınları, 21-63.

Ökmen, M. ve Parlak, B. (2008), Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler. Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul.

Önder, Ö. (2013), “Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, (9)18, 311-326.

Özgür Ö. ve Sezer,Ö. (2008), Yerel Yönetim Reformunda Katılma Yeni Bir Yaklaşım: Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım. 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiri Kitabı. Edit. Lütfi Özcan v.d., Erkam Matbaa, 280-293.

Palabıyık, H. (2011), “Gönüllülük ve Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım Üzerine Açıklamalar”, Yönetim Bilimleri Dergisi, (9)1, 87-114.

Pektaş, E. ve Fehmi A. (2010), “Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı ve

Türkiye”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, (XII) II., 23-49.

Şengül, R. ve Çetinkaya, I. (2013). “Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği”, Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar, 7. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Hatay.

Toprak, Z. (1990), “Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım”, Amme İdaresi Dergisi, (23)1, 49-68.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts, (Erişim Tarihi: 12.12. 2014).

Türkbağ, A. U. (2002), “Bir demokrasi Klasığı: Alexis de Tocqueville’de Demokrasi Kültürünün Temel Kurumları Olarak Yerel Yönetimler”, Doğu Batı, (6)21, 61-69.

Yeğen, M. ve Diğerleri (2010), Türkiye’de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü. Yaşama Dair Vakıf (YADA), İstanbul.

Zaim, Sabahattin, Türkiye’de Gönüllü Teşekküller Vakfı Tarihçesi, <http://www.tgtv.org/tgtv-tarihccedile.html>, Erişim: 06.07.2015.